

УДК 340.15(477)"1923/39:347.965

Кіндюк Б. В.,
доктор права, професор,
головний науковий співробітник
Інституту законодавства
Верховної Ради України

АДВОКАТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ К. ЛЕВИЦЬКОГО У II РЕЧІ ПОСПОЛИТІЙ У 1923–1939 РОКАХ

У статті розглянуто праці К. Левицького, присвячені організації українських адвокатів у II Речі Посполитій, здійснено їх систематизацію, що дозволило виділити чотири напрями діяльності: а) створення організаційних структур українських адвокатів; б) створення друкованого органу; в) захист прав українського населення; г) підготовка молодих адвокатів. Показано, що створення Союзу українських адвокатів відіграло важливу роль у захисті прав українців, забезпечувало право на використання рідної мови та доступ до правосуддя. Доведено важливе значення, яке мав часопис «Життя і право», заснований К. Левицьким як джерело інформації стосовно польського законодавства, консультацій та взаємної підтримки українських адвокатів.

Ключові слова: К. Левицький, II Річ Посполита, адвокатура, закон, Союз українських адвокатів, Начальна адвокатська рада, українське населення.

В статье рассмотрены труды К. Левицкого, посвященные деятельности украинских адвокатов во II Речи Посполитой, проведена их систематизация, что позволило выделить четыре направления: а) создание организационных структур украинских адвокатов; б) создание печатного органа; в) защита прав украинского населения; г) подготовка молодых адвокатов. Показано, что создание Союза украинской адвокатов сыграло важную роль в защите прав украинцев, обеспечивало право на использование родного языка и доступ к правосудию. Доказано важное значение основанного К. Левицким журнала «Жизнь и право» как источника информации о польском законодательстве, консультаций и взаимной поддержки украинских адвокатов.

Ключевые слова: К. Левицкий, II Речь Посполита, адвокатура, закон, Союз украинских адвокатов, Начальный адвокатский совет, украинское население.

Актуальність теми дослідження пов'язана з тим, що побудова демократичної, незалежної, правової України мусить ґрунтуватися на принципі рівності перед законом. Вирішення цього завдання потребує створення інституту адвокатури,

який дасть змогу ефективно захистити права та свободи громадян України. Відповідно до цих положень Конституція України (ст. 59) закріплює основну соціальну функцію адвокатури щодо забезпечення кожній особі права на захист від обвинува-

чення і надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах. На сьогодні в Україні стан правової системи є незадовільним, особливо у сфері захисту прав і свобод громадян, що потребує внесення змін до чинного законодавства, яке регламентує діяльність інституту адвокатури. Європейський вибір України ставить нові завдання, пов'язані з пріоритетом прав людини, гуманізацією системи покарань, загальним пом'якшенням законодавства, що пов'язано з необхідністю проведення реформи у сфері адвокатури.

У вирішенні цього завдання значну допомогу може надати використання національного історичного досвіду, накопиченого на різних етапах розвитку української державності. Особливої уваги потребує внесок у розвиток адвокатури знаного юриста, доктора права, першого прем'єр-міністра уряду ЗУНР К. Левицького (1859–1941 рр.), який у складних умовах II Речі Посполитої захищав права українського населення та можливість використання рідної мови в правоохоронних органах Польщі. В умовах негативного ставлення польської влади до всього українського К. Левицький зумів створити громадське об'єднання українських адвокатів – Союз українських адвокатів, яке досить вдало протидіяло наступу польської влади на права українського населення. Виходячи з цього, наукова й організаційно-правова діяльність К. Левицького в Польщі упродовж 1923–1939 рр. потребує детального розгляду, систематизації та виділення доктринальних підходів ученого до шляхів розвитку адвокатури.

Аналіз публікацій показує, що дослідження розвитку адвокатури на

українських землях у складі II Речі Посполитої проводили І. Й. Бойко, Л. Ганкевич, М. Глушкевич, Р. Домбчевський, В. С. Кульчицький, В. Лициняк, М. Петрів, О. Д. Святоцький, І. Б. Усенко. Цьому питанню присвятили свої монографії М. Р. Аракелян, А. Ю. Бойчук, Т. В. Варфоломєєва, І. Ю. Гловацький. Учені фрагментарно розглянули роль К. Левицького у створенні Союзу українських адвокатів Польщі. Тому, незважаючи на наявність їхніх праць, організаційно-правова і наукова діяльність К. Левицького не отримала достатньої уваги з боку дослідників та потребує більш детального розгляду. Значний обсяг інформації стосовно діяльності адвокатів у той період, історії створення Союзу українських адвокатів запозичений з друкованого органу – «Журнал адвокатів Польщі», у якому 1932 р. було опубліковано статтю «Адвокатура українська в Польщі».

Метою роботи є дослідження практичної та організаційно-правової діяльності К. Левицького, спрямованої на становлення адвокатури у II Речі Посполитій.

Виклад матеріалів дослідження слід розпочати з того, що інститут адвокатури в II Речі Посполитій почав діяти на підставі розпорядження міністра справедливості від 16 червня 1922 р., у якому встановлювався порядок діяльності адвокатів та вимоги з боку держави до представників цієї професії. Особливістю польської адвокатури була та обставина, що в ній відобразився столітній досвід, накопичений у часи існування Речі Посполитої, Австрійської, а згодом Австро-Угорської імперії, на території якої інститут адвокатури стояв на дуже високому професійно-

му рівні. Наступним нормативно-правовим актом стало розпорядження президента II Речі Посполитої «Право про устрій адвокатури» від 7 листопада 1932 р., що регламентувало та встановлювало єдині правила діяльності цього інституту на території Польщі. Одночасно з цим політичне керівництво II Речі Посполитої проводило активну політику з колонізації українського населення, доказом чого є зміст Закону «Про мову» від 31 липня 1924 р. Закон складався з двох частин, перша – «Укладення деяких положень щодо організації освіти» – була присвячена використанню мови різних національностей у шкільництві, а друга – «Про офіційну мову судів, прокуратури та нотаріусів» – правовідносинам з органами державної влади, судами, прокуратурою та при нотаріальних діях.

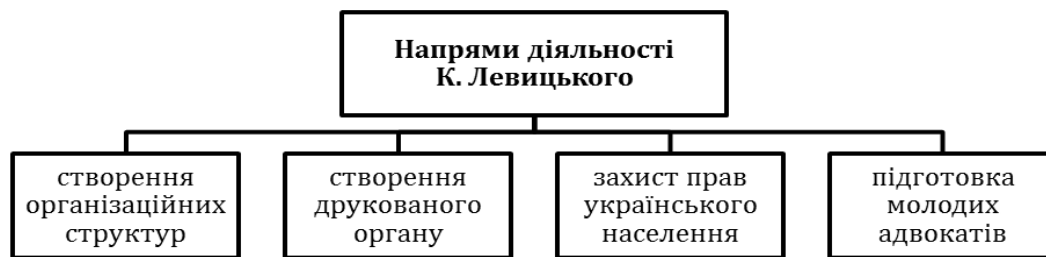
До Польщі К. Левицький потрапив 1923 р., після складних перемовин з представниками уряду, які висунули умову не здійснювати політичну діяльність на території країни. У результаті домовленостей були закриті кримінальні справи, що їх порушила польська прокуратура в період, коли К. Левицький обіймав посаду прем'єр-міністра ЗУНР та перебував в еміграції в Австрії та Чехословаччині.

Діяльність ученого в процесі створення адвокатури в Польщі ґрунтувалася на досвіді, накопиченому в часи існування Австро-Угорщини та наявності в Галичині й на Буковині за станом на 1914 р. майже 1500 адвокатів [1]. У той історичний період відбулася перша спроба створити

організацію українських адвокатів під назвою «Товариство українсько-руських правників», започатковане 1909 р. Товариство мало свій власний журнал «Правничий вісник», що видавався до Першої світової війни, та проводило з'їзди представників. Ця громадська організація співпрацювала із Союзом українських адвокатів та почала разом з ним видавати часопис «Життя і право», який з приходом радянської влади 1939 р. був ліквідований.

Розгляд історії держави та права Польщі показує, що II Річ Посполита становила собою, незважаючи на прийняття низки антиукраїнських законів, у цілому демократичну державу. Доказом цього положення є праця К. Левицького «Міністр поміж адвокатів», у якій аналізуються результати з'їзду Союзу польських адвокатів, у якому брав участь міністр справедливості Вітольд Грабовський (1898–1966 рр.). Згідно з думкою К. Левицького, міністр надавав велике значення діяльності польської адвокатури, висловився за пом'якшення умов отримання адвокатського звання та вказав, що всі пропозиції адвокатів, серед яких були українці, будуть вирішуватися законодавчим шляхом [2].

Розгляд праць К. Левицького, присвячених питанням адвокатури, дозволяє виділити чотири напрями його діяльності: а) створення організаційних структур українських адвокатів; б) створення друкованого органу; в) захист прав українського населення; г) підготовка молодих адвокатів.

Рис. 1. Блок-схема напрямів діяльності К. Левицького

І. Перший напрям включав створення Союзу українських адвокатів (далі — СУА) з метою захисту українців від порушення їхніх прав польською владою. У той історичний період у Польщі діяли різні адвокатські організації, такі як Союз польських адвокатів, Народні об'єднання адвокатів, Коло адвокатів Речі Посполитої (КАРП), Коло адвокатів євреїв, кожна з яких мала свою структуру й організацію. Тому українські адвокати мали також згуртуватися та створити власну організацію, на яку покладалося завдання боронити права, інтереси, гідність українських адвокатів. З іншого боку, необхідність створення СУА була пов'язана з протиправною поведінкою польських поліцейських стосовно українців, яка переросла в систему. Як вказує І. Ю. Гловацький, на всі скарги потерпілих українців про їх побиття поліцейськими суд або прокурор завжди мали одну відповідь: «Факти не знайшли свого підтвердження, провадження у справі закрито» [3, с. 88]. В окремих випадках прокуратура ще й порушувала кримінальну справу проти скаржника з метою придушення будь-яких протестів. Наприклад, за даними І. Ю. Гловацького, щодо ув'язнених українців Мельника, Зеленого та інших, яких жорстоко побила поліція і тюремна охорона, була

порушена нова кримінальна справа. Ці факти знайшли відображення у зверненні до міністра внутрішніх справ депутата польського Сейму українця Пащюка, у якому вказувалося, що українці «не можуть навіть протестувати проти поліцейського насильства, оскільки це накликало ще більшу репресію» [3, с. 89]. Це питання порушено в праці К. Левицького «Наша станова організація та її завдання (1923–1933 рр.)», яка була присвячена десятиріччю створення СУА. У ній К. Левицький наводить інформацію про діяльність відомих українських адвокатів – Стефана Федака, Мар'яна Глушкевича, Макса Левицького й Аркадія Малецького, указує на необхідність вивчення їхнього досвіду праці в польських судах та називає їх «лицарями адвокатури». На думку вченого, САУ мусить підтримувати відносини та співпрацювати з такою громадською організацією, як Палата адвокатів у Львові, Товариство українсько-руських правників у Львові та Начальна адвокатська рада у Варшаві, до якої входив Мар'ян Глушкевич.

У той історичний період, за підрахунками К. Левицького, кількість українських адвокатів у Польщі складала 428, з яких 319 (75 %) належали до членів САУ. У заключній частині своєї праці К. Левицький

вказує, що САУ має об'єднати всіх українських адвокатів, завданням яких є захист прав галичан, та вимагати від польської влади справедливого дізнання і суду. Цікавим історичним моментом є та обставина, що на ювілей САУ прислав свої вітання інший правник – митрополит Андрій Шептицький, який вказує на важливість діяльності адвокатів у політичному житті Польщі та необхідність об'єднання всіх проукраїнських сил у II Речі Посполитій.

У праці «Наша станова організація» К. Левицький вказує на пропозиції щодо створення умов спільної праці українських адвокатів, яка може здійснюватися за такими напрямками: 1) творчий чинник, до якого входить ознайомлення з новаціями польського права; 2) створення адвокатських осередків, які мусять підтримувати один одного; 3) товариські та станові взаємини, які передбачають взаємну допомогу у веденні справ, поглиблення знань польського законодавства; 4) боротьба з порушеннями адвокатської етики; 5) надпартійність діяльності адвокатури, тобто адвокати мусять захищати громадян без огляду на те, до яких політичних партій вони належать; 6) створення зв'язків з неукраїнськими адвокатськими організаціями та об'єднаннями; 7) продовження видання правничого часопису «Життя і право» [4]. Розвиток правової системи Польщі привів до суттєвого розширення прав адвокатів, які почали, крім кримінальних і цивільних справ, захищати учасників робітничих і рільничих страйків та осіб, які боролися за загальне право голосування. Одночасно з цим К. Левицький звертає увагу на те, що адвокат не може захищати злочинні наміри, а мусить

діяти лише в рамках законодавства. Виходячи з цього, вчений пропонує внести зміни до польського закону «Про устрій адвокатури» стосовно захисту прав адвокатів та заборони втручання в їхню діяльність.

II. Створення друкованого органу ґрунтувалося на значному обсязі правничих розвідок, перекладів законів та наукових правничих досліджень українською, німецькою, польською мовами, які проводилися за кошти товариства «Просвіта» наприкінці XIX – на початку XX ст. Українські адвокати в червні 1927 р. під редакцією Л. Ганкевича підготували бюлетень Союзу українських адвокатів, у якому надавалась інформація про СУА, наводився список членів СУА, а також інформація про кошти та пожертвування громадян. Іншим друкованим органом став часопис «Життя і право», який почав виходити друком 1928 р.

Починаючи з березня 1929 р., «Життя і право» став спільним органом представників СУА і Товариства українських правників. Інтерес становить та обставина, що К. Левицький був відповідальним редактором, який готував примірники цього часопису, здійснював редактування статей, рецензій та іншої інформації. Редакція вела постійну роботу щодо залучення коштів для видання часопису та агітацію серед правників щодо передплати часопису. Цим, очевидно, пояснюється, що часопис видавався з гаслом: «Кожний правник-українець мусить безумовно передплачувати орган правничий».

У першому номері часопису К. Левицький виклав програму та завдання «дати спромогу українським правникам усіх станів вироблю-

вати свої сили наукові» та створити трибуну для вільного обміну думками і поглядами між правниками, застосовуючи ці здобутки для «нового життя нашої української нації». На думку К. Левицького, «часопис мав охоплювати такі галузі права, як теорія юриспруденції, цивільне, кримінальне, адміністративне право, та друкувати практичні коментарі чинного польського права».

Політика К. Левицького як відповідального редактора ґрунтувалася на підході, що в часописі статті мають публікувати не лише українські правники, а й науковці та практики. Отже, з ініціативи К. Левицького відомий фахівець з історії українського права Я. М. Падох (1908–1998 рр.) опублікував статтю з проблем судового процесу Гетьманщини в XVII ст. Ураховуючи внесок Я. М. Падеха в розвиток української юридичної науки, необхідно вказати, що цей науковець студіював право у Львівському та Ягелонському університетах (1927–1932 рр.) [5].

У часописі публікувалися коментарі законів, проектів змін до законодавства Польщі та пропозиції стосовно його вдосконалення з метою захисту прав українського населення. Цікавою обставиною є надання часописом інформації стосовно створення 11 липня 1933 р. Союзу адвокатів євреїв у Львові, у якому містилися дані про діяльність цього об'єднання, список членів та завдання, які ставилися перед ним.

III. Захист прав українського населення. У праці К. Левицького «На маргінесі політичних процесів» наводилися відомості, що в довоєнній Польщі на сторінках газет неодноразово вказувалося про створення

українцями власної незалежної держави як політичної химери, а Західноукраїнську Народну Республіку поляки не згадували та взагалі не вважали її належною до категорії держави [6]. Польська офіційна позиція базувалася на положенні стосовно того, що бажання українців створити власну державу було пов'язано з впливом австро-німецьких політичних сил, що мали за мету ліквідацію польської держави. Таке ставлення стало причиною протестів з боку українців, з'являлися озброєні осередки опору, що викликало бойові дії з польськими військами. На думку К. Левицького, у таких справах адвокат має скласти тактичний план захисту, у якому необхідно відкинути все найгірше, звертати увагу на милосердя та переконувати суддів ставати на бік права і справедливості.

Важливим моментом, на його думку, є необхідність виступів звинуваченого, у яких він має трактувати свої дії як помилки чи прорахунки та доводити відсутність злочинного наміру. При веденні таких справ адвокат мусить уважно стежити за доказами з боку обвинувачення, переглядати всі документи, знаряддя та намагатися змінити атмосферу проведення процесу. Важливим напрямом досліджень ученого стало проведення організаційних заходів з підвищення фахового рівня українських адвокатів, до числа яких належав Перший з'їзд деканів адвокатських рад, що відбувся 25 червня 1933 р. у Варшаві і знайшов відображення в праці К. Левицького [7]. У той історичний період під терміном «декани» розумілися голови регіональних адвокатських рад. Основним питанням цього

з'їзду був розгляд нового польського закону «Про устрій адвокатури», відповідно до якого міністр юстиції отримував права вилучати документи адвокатів з метою ознайомлення з точкою зору керівника адвокатської ради. На з'їзді викликав дискусію арт. 29 цього закону, у якому містилися приписи щодо неприпустимості поєднання праці в промисловості й торгівлі одночасно із здійсненням адвокатської діяльності.

Як вказує К. Левицький, адвокати у своїх виступах зазначили, що польська влада встановила високі ставки судових оплат, що не дає змоги широкому загалу населення звертатися до адвокатів з метою захисту своїх прав. Іншою важливою пропозицією адвокатів, на думку К. Левицького, є внесення змін до закону стосовно того, що ставка гонорару адвокатуві може становити 2 % від вартості предмета спору, якщо немає іншої домовленості. Цьому напряму присвячувалася праця К. Левицького «Нове право про устрій адвокатури вже ухвалене», у якій учений аналізує внесення змін до арт. 14 цього закону, згідно з яким адвокат бере участь у загальних зборах рад лише особисто, але при голосуванні має право надати довіреність іншому адвокату. З точки зору тодішніх умов, що склалися у II Речі Посполитій, мало важливе значення питання вибору адвокатів до Начальної адвокатської ради Польщі, яка становила собою форму адвокатського об'єднання. З цієї причини до закону про адвокатуру, на думку К. Левицького, необхідно внести доповнення стосовно встановлення порядку виборів членів Окружної адвокатської ради, яка має право в семиденний строк надіслати своїх

представників до Начальної адвокатської ради. У разі відмови Начальної адвокатської ради від кандидатів окружних рад продовжуються мандати її членів, які були обрані раніше терміном на один рік.

З метою захисту прав українського населення К. Левицький підготував працю «Про завдання сучасного адвоката», у якій порушуються питання нової політики українських адвокатів в умовах польської правової системи [8]. Отже, учений досліджує історію української адвокатури та характеризує відомих на той історичний період правників. У Львові вчений аналізує діяльність доктора права Івана Добрянського, який був доцентом кафедри кримінального та процесуального права Львівського університету, у Тернополі – Володимира Лучаківського, патріота української справи, який обіймав посаду бургомистра. До числа інших відомих адвокатів учений уважав належними Чачковського з Чорткова, Бачинського зі Стрия, адвоката Володимира Ганкевича з Бучача, Теофіла Дембицького з Коломиї, який був одним із фундаторів наукового товариства ім. Т. Г. Шевченка у Львові та брав активну участь у його роботі. На думку вченого, українські адвокати зробили важливий крок до свого об'єднання шляхом створення 1923 р. СУА, який надавав підтримку адвокатам і кандидатам на вступ до цієї організації та можливість боронити права українського народу.

IV. На підготовку молодих адвокатів К. Левицький звертав велику увагу, що знайшло відображення в праці «Нові завдання перед молодим поколінням українських правників» [9]. У ній учений порівнював статус молодих фахівців в Австро-

Угорській імперії та Польщі й указував, що польські намісники Галичини не допускали українців до адвокатської діяльності, побоюючись втратити свою владу в умовах польської держави. К. Левицький відзначав, що професія адвоката має високий престиж, одночасно з цим дає змогу отримати правові знання та достойну винагороду. Таким чином, на думку К. Левицького, молоді адвокати мусять добре володіти знаннями у сфері юриспруденції, що дасть їм можливість знайти для себе адвокатську практику та захищати українську національну ідею. Учений наголошував на необхідності ознайомлення молодих адвокатів з діяльністю найбільш відомих українських фахівців, таких як Ю. Старосольський, який блискуче виступав на судових процесах, та звертав увагу на методики побудови захисту обвинувачених в умовах ворожого ставлення польської влади до всього українського.

Висновки. За результатами проведеного дослідження:

I. Систематизовано діяльність К. Левицького у II Речі Посполитій та визначено чотири її напрями: а) створення організаційних структур українських адвокатів; б) створення друкованого органу; в) захист прав українського населення; г) підготовка молодих адвокатів.

II. Показано, що Союз українських адвокатів, який очолив К. Левицький, зумів згуртувати абсолютну більшість галицьких адвокатів, які отримали можливість проведення консультацій, захисту своїх прав на професійне здійснення фахової діяльності.

III. Наголошено, що, незважаючи на всі утиски польською владою українців, правовий захист галичан суттєво відрізнявся від повного нехтування прав українців на території, окупованій Радянською Росією, що призвело до негативних наслідків у вигляді голодомору, знищення української національної свідомості та русифікації.

Список використаних джерел

1. Петрів М. Історія української адвокатури в Польщі: Союз Українських Адвокатів у Львові в 1923–1940 рр. *Адвокат*. Київ. 2002. № 4/5. С. 98–106.
2. Левицький К. Міністр поміж адвокатів. *Життя і право*. 1936. Ч. 2 С. 22–24.
3. Гловацький І. Ю. Українські адвокати у політичних судових процесах у Східній Галичині (1921–1939 рр.). Львів: Тріада плюс, 2003. 348 с.
4. Левицький К. Наша станова організація. *Життя і право*. 1934. Ч. 4. С. 20–23.
5. Падох Я. М. Правнича наука в НТШ упродовж його першого сторіччя. *З історії Наукового товариства імені Шевченка. Збірник доповідей і повідомлень наукових сесій і конференцій НТШ у Львові*. Львів: НТШ, 1998. С. 34–43.
6. Левицький К. На маргінесі політичних процесів. *Життя і право*. 1929. Ч. 1. С. 18–19.
7. Левицький К. Перший з'їзд деканів Адвокатських Рад. *Життя і право*. 1933. Ч. 3. С. 8–9.
8. Левицький К. Про завдання сучасного адвоката. *Життя і право*. 1930. Ч. 2. С. 1–7.
9. Левицький К. Нові завдання перед молодим поколінням українських правників. *Життя і право*. 1937. Ч. 3. С. 15–16.

B. Kindyuk,

*Doctor of Law, Professor,
Chief Scientific Officer of the
Institute of Legislation of the Verkhovna Rada
of Ukraine*

LAWYER'S ACTIVITY OF KOST LEVYTSKY IN THE REPUBLIC OF POLAND IN 1923–1939

The article deals with the works of Kost Levytsky, devoted to the activities of Ukrainian lawyers in II Rzecz Pospolita and systematized them, which allowed to distinguish four areas of law-making: a) the creation of organizational structures of Ukrainian lawyers; b) creation of a printed body; c) protection of the rights of the Ukrainian population; d) preparation of young lawyers.

The first direction included the creation of the Union of Ukrainian Barristers in order to protect Ukrainians from violating their rights by the Polish authorities.

The creation of a print agency was based on a considerable amount of legal research, translation of laws and scientific and legal research in Ukrainian, German, and Polish, which were carried out at the expense of Enlightenment Society in the late 19th and early 20th centuries.

The Protection of the rights of the Ukrainian population. In the work of Kost Levytsky «On the Margin of Political Processes» information was provided that in the pre-war Poland on the pages of the newspapers repeatedly indicated the creation of Ukrainians as their own independent state as a political chimera, and the Poles did not mention the West Ukrainian People's Republic and did not regard it as belonging to the state category. Ukrainian attorneys have made an important step towards joining through the creation in 1923 year of the U.S.A., which provides support to lawyers and candidates for joining this organization and allows, with the help of a high level of professional education to defend the rights of the Ukrainian people.

Kost Levytsky paid a significant attention to the training of young lawyers, which was reflected in the work «New Challenges for Young Generations of Ukrainian Barristers». In The scientist compares the status of young specialists in the Austro-Hungarian Empire and Poland and points out that the Polish governors of Galicia did not allow Ukrainians to go to lawyers for fear of losing their power in the conditions of the Polish state.

It has been shown that the creation of the Union of Ukrainian Barristers played an important role in protecting the rights of Ukrainians from the arbitrariness of the Polish authorities, ensuring the right to use the mother tongue and access to justice. The important significance of the journal «Life and Law» founded by Kost Levytsky, was proven as a source of information on Polish legislation, consultations and mutual support of Ukrainian lawyers.

Key words: *Kost Levytsky, Republic of Poland, advocacy, law, Union of Ukrainian Barristers, Initial Advocacy Council, Ukrainian population.*

Надійшла до редакції 02.09.2018